

MEMORABILIE

MEMORABILIE

**K predohre vytvorenia Česko-slovenskej /
Slovensko-českej komisie historikov**

VLADIMÍR GONĚC

Na zasadnutí Slovensko-českej / Česko-slovenskej komisie historikov v Šamoríne v apríli 2023 sa o.i. poukazovalo, že táto komisia, ktorá už funguje takmer tri desaťročia, nespadla len tak z neba, ani nevznikla z nejakej administratívnej pohnútky, že mala svoju predohru v celkom pragmatickej spolupráci historikov z obidvoch strán nad bádateľskými témami spoločného záujmu a súčasne pri pragmatickom hľadaní nástrojov spolupráce v pomeroch delenia a dôsledkoch rozdelenia Československa. V tomto príspevku niekoľko údajov k jednej línii.

Predovšetkým, z úst Dušana Kováča bolo v Šamoríne pripomenuté: Na konferencii „Česi a Slováci a východná Európa v 20. storočí. Kontakty a konflikty. Paralely a mimobežky“ usporiadanej 3. 2. 1994 v Brne, pri rozhovoroch v popoludňajšej prestávke predložil Karel Pichlík výzvu Dušanovi Kováčovi na vytvorenie Česko-slovenskej komisie historikov.

K tomu je možné doplniť nasledovné: Menovanú konferenciu usporiadali Ústav strednej, juhovýchodnej a východnej Európy Filozofickej fakulty Masarykovy univerzity, Katedra histórie Vojenskej akadémie v Brně (dnes Univerzita obrany ČR) a Katedra histórie Pedagogickej fakulty MU. Úvodný referát k celej konferencii na tému „Nacionalizmus a federalizmus v strednej Európe“ predniesol Dušan Kováč, úvodný referát v sekcii Stredná Európa a východná Európa v 20. storočí na tému „Rozmezí střední Evropy a východní Evropy. K názorům v průběhu 20. století“ Vladimír Goněc, úvodný referát v sekcii K česko-slovenským vztahům na tému „Ekonomika v službách politiky alebo politika v službách ekonomiky“ Roman Holec a úvodný referát v sekcii „K problémom sovietskej a medzinárodným vzťahom na tému „K niektorým otáz-

kam výskumu dejín komunistických režimov v strednej Európe“ Michal Bar-novský. Z ďalších neskorších členov Česko-slovenskej komisie historikov a z jej blízkych spolupracovníkov z prvých rokov fungovania predniesli svoje referáty na menovanej konferencii už spomenutý Karel Pichlík, ďalej Mária Karpašová (spoluorganizátorka s Robertom Kvačkom prvej série „libereckých seminárov“), Zdeněk Kárník, Bohumila Ferenčuhová, Katarína Zavacká, Štefan Šutaj, Alena Bartlová, Natália Krajčovičová, Jan Štaigl, Ivan Jakubec, Drahomír Jančík, Jana Burešová, zo staršej generácie sa účastnili ešte Jaroslav Valenta, Zdeněk Sládek, Zdeněk Štěpánek, Richard Pražák, Jaroslav Horejsek. Zborník z konferencie obsahuje 61 textov.¹

Pokračovanie a výsledky podnetu Karla Pichlíka poznáme. Menovaná konferencia však bola súčasťou väčšej série „brnenských konferencií“ z 90. rokov. Chronologicky prvou z tých, ktoré je žiadúce zmieniť, bola konferencia „T. G. Masaryk s stredná Európa“ konaná 5.–6. 6. 1991, organizoval ju Ústav strednej, juhovýchodnej a východnej Európy FF MU a osobne Richard Pražák. Prebehla ešte v podmienkach ponovembrového posilňovania česko-slovenskej spolupráce historikov pod strechou spoločného štátu a s intenciou posilňovania, resp. nového nadväzovania spolupráce nad témami stredoeurópskej dimenzie, v prípade tejto konferencie v spolupráci pracovísk z Brna, Bratislavy, Viedne, Budapešti, Ljubljany, Prahy, Mníchova, Wroclawi a Varšavy. Z budúcich členov Česko-slovenskej komisie historikov predniesli svoje referáty Dušan Kováč, Robert Kvaček a Vladimír Goněc.²

V časovom poradí ďalšiu konferenciu „Česi a Slováci v strednej Európe v 20. storočí“ usporiadali 4. 2. 1993 v Brne tie isté ústavy ako hore menovanú konferenciu z 3. 2. 1994, v spolupráci s viedenským Rakúskym ústavom pre východnú a juhovýchodnú Európu a jeho brnenskou pobočkou. Referáty predniesli, okrem domácich, historici najmä z Bratislavy, ďalej z Prahy, Prešova, Ostravy, Liberca, Opavy, Ústí nad Labem, Plzne, Hradca Králové, Českých Budějovic (tiež z Hamburgu, Magdeburgu a Varšavy). Úvodné referáty k celej konferencii predniesli Alena Bartlová (Vzťahy Čechov a Slovákov v medzivojnovom období) a Otto Zwettler (Československo: hľadání spoločného státu dvou národů). Prvú sekciu (Integrácia, dezintegrácia a reintegrácia v strednej Európe v rokoch 1914–1949) uviedol Vladimír Goněc, druhú sekciu (Vzťahy Čechov a Slovákov k susedným štátom a národom) Ladislav Zapletal, tretiu sekciu (Vnútropolitický vývoj Československa v kontextu stredoeurópskeho

1 GONĚC, Vladimír – VODIČKA, Stanislav (eds.): *Češi a Slováci a východní Evropa ve 20. století. Kontakty a konflikty. Paralely a různoběžky*. Sborník Vojenské akademie v Brně, řada C. Mimořádné číslo, 1994. 470 s.

2 PRAŽÁK, Richard: *T. G. Masaryk a střední Evropa*. Brno 1994. 150 s.

vývoja po druhej svetovej vojne) Jaroslav Vaculík. Z budúcich členov Česko-slovenskej komisie historikov predniesli referáty ešte Dušan Kováč, Peter Švorc, Mária Karpašová, z významných bratislavských historikov uvedme ešte ako referujúcich aspoň Michala Barnovského, Natáliu Krajčovičovou, Ľubicu Kázmerovú, Katarínu Zavackú. Zborník z konferencie obsahuje 52 textov.³

Táto konferencia sa uskutočnila vo veľmi vzrušenej atmosfére prvých týždňov po rozdelení Československa, s akceleráciou aktuálnej demontáže česko-slovenskej menovej únie. Vycestovať služobne z ČR na Slovensko a naopak bolo odrazu v skutočnosti komplikovanejšie ako vycestovať do ktoréhokoľvek iného európskeho štátu. Ako udržať a naďalej úspešne viesť spoluprácu slovenských a českých historikov, ako do toho zainteresovať riadiacich činiteľov príslušných inštitúcií, to bolo predmetom neoficiálnych diskusií účastníkov konferencie. Rozchádzali sme sa s vedomím, že chceme udržiavať a revitalizovať narúšanú kontinuitu česko-slovenskej spolupráce historikov, že budeme pokračovať v brnenských konferenciách a že v najbližšej etape budeme aj mapovať narastajúce prekážky pre spoluprácu⁴ a hľadať nástroje ich eliminácie. O rok potom sme sa skutočne stretli na hore uvedenej konferencii 3. 2. 1994.

Na jeseň 1994 nasledovala komornejšia konferencia „Edvard Beneš a stredoeurópska politika“, usporiadaná Ústavom strednej, juhovýchodnej a východnej Európy Filozofickej fakulty MU v Brne. Zo siedmich referentov úvodný referát predniesol Dušan Kováč na tému „Stredná Európa a počiatky Benešovej diplomatickej aktivity“. Z Historického ústavu SAV ešte referovali Bohumila Ferencuhová a Slavomír Michálek.⁵ Pre diskusiu bol ďalším účastníkom vymedzený široký priestor; treba uznať, že najpodnetnejšími diskutujúcimi boli Valerián Bystrický a Jaroslav Mezník.

A na ustanovujúcom zasadnutí Česko-slovenskej / Slovensko-českej komisie historikov (22.–23. 11. 1994 v Prahe) sa hovorilo nielen generálne o cieľoch

---

3 GONĚC, Vladimír – VODIČKA, Stanislav (eds.): *Češi a Slováci ve střední Evropě ve 20. století*. Sborník Vojenské akademie v Brně, řada C. Mimořádné číslo, 1993. 347 s.

4 Konkrétne na niektorých spoločenskovedných inštitúciách v ČR sa vtedy ozývali aj celkom extrémne hlasy, že treba zrušiť akúkoľvek vedeckú spoluprácu so Slovenskom ako zbytočnú, ako brzdiacu, etc., že nabudúce je treba spolupracovať už „iba so Západom“ (pričom pre mnohých bola vtedy aj Viedeň „málo západná“). A v slovenskej historiografii sa vtedy stupňovali hlasy klérofašistickej a ultranacionalistickej orientácie, k tomu útoky proti „historikom-čechoslovakistom“. Hrozila likvidácia Historického ústavu Slovenskej akadémie vied a celkom až siedmich zo spoločenskovedných ústavov SAV, s tým, že „spoľahlivo kádrosso vybavené“ ústavy rovnakého poslania budú ustanovené pri Matici slovenskej. Brnenská stopa preto vtedy dostala v tichosti ešte jeden rozmer: Jaroslav Mezník ako dekan Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity mal pre takýto prípad pripravený krízový plán prijatia cca piatich historikov z SAV na FF MU.

5 GONĚC, Vladimír: *Edvard Beneš a středoevropská politika*. Brno 1997. 132 s.

a programu pre komisiu, ale aj o nástrojoch, o konkrétnych vedeckých podujatiach. Bol to osobne predseda českej časti komisie Vilém Prečan, kto navrhol priamo nadviazať na „brnenské konferencie“ (výslovne použil toto označenie), s tým, že konferencie sa budú pravidelne striedať s miestom konaní v ČR a SR a že prvá konferencia pod krídlami komisie sa uskutoční práve v Brne, 20.–21. 10. 1995, na tému „Obnova spoločného štátu Čechov a Slovákov v roku 1945. Nádeje a obavy, predstavy a skutočnosť“. Aj personálne zloženie referujúcich a ďalších účastníkov konferencie jednoznačne nadviazalo na predchádzajúce brnenské konferencie, menovite na konferencie z 4. 2. 1993 a 3. 2. 1994. Materiály z konferencie už priniesol prvý zväzok (1996) nového periodika Česko-slovenskej historickej ročenky. Tolko k jednej línii predohry k vytvoreniu a rozbehnutiu aktivít Česko-slovenskej / Slovensko-českej komisie historikov.